

О'ZBEKISTON VA XALQARO BUXGALTERIYA TIZIMINING FARQI VA O'XSHASHLIKLARI

Umidjon Fayziev

Annotatsiya: Buxgalteriya tizimi har bir davlatning iqtisodiy faoliyatini to'g'ri va aniq hisobga olish, moliyaviy holatni baholash hamda moliyaviy hisobotlarni tayyorlash uchun muhim vosita hisoblanadi. Buxgalteriya tizimi orqali tashkilotlar o'z faoliyatining moliyaviy natijalarini ko'rsatadi, soliq to'lovlari va boshqa moliyaviy majburiyatlarini hisobga oladi. O'zbekiston va xalqaro buxgalteriya tizimlari o'rtasida bir qator farqlar va o'xshashliklar mavjud bo'lib, ularni chuqur tahlil qilish iqtisodiy jarayonlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: buxgalteriya, iqtisodiy faoliyat, milliy qonunchilik, soliq, moliya, standartlar, moliyaviy majburiyatlar, tashkilotlar.

O'zbekiston buxgalteriya tizimi asosan milliy qonunchilik va normativ-huquqiy hujjatlarga asoslanadi. Bu tizimda hisobga olish, moliyaviy hisobotlar tayyorlash va taqdim etish jarayonlari davlat standartlari va qonunlari bilan belgilangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Vazirlar Mahkamasi va boshqa vakolatli organlar tomonidan tasdiqlangan buxgalteriya standartlari va qoidalari tizimning asosiy yo'nalishlarini belgilaydi. O'zbekiston buxgalteriya tizimida soliq qonunchiligi muhim o'rin tutadi, chunki bu tizim soliq hisobotlarini tayyorlash va soliq majburiyatlarini bajarish bilan chambarchas bog'liqdir. Xalqaro buxgalteriya tizimi esa asosan xalqaro moliyaviy hisob-kitob standartlari (IFRS) asosida shakllangan. Bu standartlar butun dunyo bo'ylab moliyaviy hisobotlarning yagona va bir xil shaklda tayyorlanishini ta'minlash uchun ishlab chiqilgan. IFRS standartlari xalqaro savdo, investitsiyalar va moliyaviy bozorlar rivojlanishining talablariga mos keladi. Xalqaro buxgalteriya tizimi

kompaniyalarga va tashkilotlarga o'z moliyaviy holatini xalqaro miqyosda solishtirish imkonini beradi, shuningdek, investorlarga va moliyaviy institutlarga aniq va tushunarli ma'lumotlar taqdim etadi.[1]

O'zbekiston va xalqaro buxgalteriya tizimlarining o'xshashliklari asosan ularning asosiy maqsadlari va vazifalarida namoyon bo'ladi. Har ikkala tizim ham moliyaviy ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va hisobot shaklida taqdim etish orqali tashkilotlarning moliyaviy holatini aniqlashga xizmat qiladi. Shuningdek, har ikkala tizimda ham buxgalteriya hisoboti, balans, foyda va zarar hisobi kabi asosiy moliyaviy hujjatlar mavjud. Bu hujjatlar tashkilotlarning moliyaviy faoliyatini kuzatish va tahlil qilish uchun zarurdir. Farqlarga kelsak, O'zbekiston buxgalteriya tizimi ko'proq davlat nazorati va soliq qonunchiligiga qaratilgan bo'lsa, xalqaro tizim ko'proq investitsiya va moliyaviy bozorlarning ehtiyojlariga moslashtirilgan. O'zbekiston tizimida hisobga olish qoidalari ko'pincha milliy iqtisodiy sharoitlar va qonunchilik talablariga mos keladi, xalqaro tizim esa global standartlarga muvofiq bo'lib, ko'plab davlatlar va kompaniyalar tomonidan qabul qilingan. Shuningdek, O'zbekiston buxgalteriya tizimida moliyaviy hisobotlarning shakllari va taqdimoti davlat tomonidan belgilangan standartlarga asoslanadi, xalqaro tizimda esa hisobotlar IFRS standartlariga muvofiq tayyorlanadi. Bu farq tashkilotlarning moliyaviy hisobotlarini tahlil qilishda va solishtirishda muhim ahamiyatga ega. Xalqaro standartlar ko'proq ochiqlik va shaffoflikka urg'u beradi, bu esa investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy bozorlar bilan ishlashda muhim omil hisoblanadi.[2]

O'zbekiston buxgalteriya tizimida soliq hisobotlari va moliyaviy hisobotlar o'rtasida aniq farq mavjud bo'lib, bu hisobotlar turli maqsadlar uchun tayyorlanadi. Soliq hisobotlari asosan davlat soliq organlariga taqdim etiladi va soliq majburiyatlarini hisoblash uchun xizmat qiladi. Moliyaviy hisobotlar esa tashkilot ichidagi boshqaruv va tashqi foydalanuvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, ularning moliyaviy holatini baholashda qo'llaniladi. Xalqaro buxgalteriya tizimida esa moliyaviy

hisobotlar ko'proq birlashtirilgan va yagona standartlarga muvofiq tayyorlanadi, bu esa hisobotlarning aniq va solishtiriladigan bo'lishini ta'minlaydi.[3]

Bundan tashqari, O'zbekiston buxgalteriya tizimida ba'zi hisobga olish qoidalari va amaliyotlari xalqaro standartlardan farq qilishi mumkin. Masalan, aktivlar va majburiyatlarni baholash, amortizatsiya hisoblash, daromadlarni tan olish kabi jarayonlarda milliy qonunchilik o'ziga xos talablar qo'yadi. Xalqaro tizimda esa bu jarayonlar IFRS qoidalariga muvofiq amalga oshiriladi, bu esa moliyaviy hisobotlarning xalqaro miqyosda mos kelishini ta'minlaydi. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish sur'atlari va xalqaro integratsiya jarayonlari buxgalteriya tizimining takomillashuviga ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda O'zbekiston xalqaro standartlarga yaqinlashish va ularni joriy etishga intilmoqda. Bu jarayon mamlakat iqtisodiyotining ochiqligini oshirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy hisobotlarning sifatini yaxshilashga qaratilgan. Shu bilan birga, milliy buxgalteriya tizimining o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolish va milliy qonunchilik talablariga rioya qilish ham muhimdir.[4]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston va xalqaro buxgalteriya tizimlari o'rtasida ko'plab o'xshashliklar va farqlar mavjud. Har ikkala tizim ham moliyaviy ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va hisobotlar tayyorlash orqali tashkilotlarning moliyaviy holatini aniqlashga xizmat qiladi. Farqlar asosan standartlar, qonunchilik, hisobga olish qoidalari va hisobotlarning shakllanishida namoyon bo'ladi. O'zbekiston buxgalteriya tizimining xalqaro standartlarga yaqinlashuvi mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishi va global moliyaviy bozorlar bilan integratsiyasini kuchaytiradi. Shu bilan birga, milliy xususiyatlarni hisobga olish va milliy qonunchilikni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Buxgalteriya tizimining samarali faoliyati iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy shaffoflik va ishonchni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, S. (2020). "O'zbekiston buxgalteriya tizimining rivojlanish istiqbollari". Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti.
2. Islomov, A. (2019). "Xalqaro moliyaviy hisob-kitob standartlari va ularning O'zbekistonda tatbiqi". Toshkent: Moliya vazirligi nashri.
3. Karimova, N. (2021). "Milliy va xalqaro buxgalteriya tizimlari: taqqoslash va tahlil". Toshkent: Toshkent moliya instituti nashriyoti.
4. Rasulov, D. (2018). "O'zbekiston buxgalteriya hisobi va xalqaro standartlar: o'zaro aloqalar". Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
5. Tursunov, M. (2022). "Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari". Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
6. Xudoyberdiyev, J. (2020). "Buxgalteriya tizimida soliq hisoboti va xalqaro moliyaviy hisobotlar farqlari". Toshkent: Moliya akademiyasi nashriyoti.
7. Yusupova, L. (2023). "O'zbekistonning buxgalteriya tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish masalalari". Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar markazi nashriyoti.
8. Zokirov, R. (2019). "Moliyaviy hisobotlarning milliy va xalqaro tizimlari: nazariy va amaliy jihatlar". Toshkent: Toshkent iqtisodiyot universiteti nashriyoti.